

DOMINIKA IZDEBSKA-DŁUGOSZ

PRAKTYKA PRZEKŁADU W DYDAKTYCE
GRAMATYKI JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO
W GRUPACH UKRAIŃSKICH
(WSCHODNIOSŁOWIAŃSKICH)

WSTĘP

Według danych z raportu Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy” w roku akademickim 2016/2017 aż 54% wszystkich studentów-obcokrajowców w Polsce stanowili Ukraińcy. Niebagatelne są zatem pytania o jakość i efektywność dydaktyki języka polskiego jako obcego (dalej: JPjO), tym bardziej że najczęściej studenci z Ukrainy łączą z pobytem w Polsce swoje plany edukacyjne i zawodowe (zob. Izdebska-Długosz, „Plany życiowe”; „Dlaczego Polska?”).

Najczęściej Ukraińcy uczący się JPjO umieszczani są w grupach, w których obok nich znajdują się także osoby posługujące się pozostałymi językami z grupy wschodniosłowiańskiej: rosyjskim i białoruskim. Grupy te – nazwane w niniejszym artykule wschodniosłowiańskimi – mają swoją specyfikę. Jeśli natomiast charakteryzują się one odrębnością, powinny być uczone polszczyzny inaczej.

Celem niniejszego artykułu jest ustalenie roli i miejsca przekładu dydaktycznego w kształtowaniu kompetencji językowej w języku polskim studentów z pierwszym językiem wschodniosłowiańskim na podstawie zarówno ustaleń glottodydaktyków, jak i praktyki lektorskiej. Rozważania należy rozpocząć od pokazania, czym jest tłumaczenie dydaktyczne, by poprzez prezentację specyfiki grup wschodniosłowiańskich przejść do opisu praktycznego zastosowania przekładu w dydaktyce JPjO.

Dr DOMINIKA IZDEBSKA-DŁUGOSZ – Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki, Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej; e-mail: domza@interia.pl. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1603-8604>.

1. PRZEKŁAD DYDAKTYCZNY

Tłumaczenie (inaczej: *przekład*) polega na sformułowaniu w języku docelowym komunikatu powstałego w języku źródłowym. Tłumaczenie profesjonalne (interpretacyjne), którym zajmuje się *translatoryka*¹ (termin Franciszka Gruczy), różni się zasadniczo od przedmiotu niniejszego tekstu – tłumaczenia dydaktycznego. Zgodnie z nazwą *tłumaczenie dydaktyczne* lub *pedagogiczne* (ang. TILT – *Translation in Language Teaching*) pełni przede wszystkim funkcje edukacyjne. W nauczaniu języków obcych (dalej: NJO) tłumaczenie może występować zarówno jako technika nauczania, jak i całościowa strategia, z którą mamy do czynienia na przykład w *nauczaniu dwujęzycznym* (por. Rabiej 57), polegającym na równoległym stosowaniu dwóch języków nie tylko w procesie NJO, ale także w nauczaniu przedmiotów szkolnych. W glottodydaktyce mowa jest także o *metodzie bilingwalnej* lub *bilingwalnym ujęciu/nauczaniu języków obcych*² (zob. Kaczmarek), a także – według najnowszych źródeł – o nauczaniu lub *kształceniu interjęzykowym/międzyjęzykowym* oraz *przełączaniu kodów* (ang. *code switching*), rozumianych jako świadome wykorzystywanie więcej niż jednego języka przy realizacji określonego działania komunikacyjnego (por. Rabiej 59).

Pomimo dostrzegania w różnych okresach użyteczności technik tłumaczeniowych w NJO „przez ostatnie dziesięciolecia działania oparte na tłumaczeniu często postrzegane były jako niepożądana procedura dydaktyczna, niekiedy nawet przejaw bezsilności i/lub braku kompetencji nauczyciela” (Seretny i Lipińska 9). W podejściu komunikacyjnym techniki translacyjne początkowo wydawały się przeciwieństwem „żywej” komunikacji i pracy aktywizującej. Kojarzyły się ponadto z przestarzałą metodą gramatyczno-tłumaczeniową. Z czasem (w latach 90. XX wieku) podniesiono jednak konieczność kształtowania u uczniów zdolności do refleksji nad formą językową (zob. Rabiej 60-61), a od czasu ESOKJ wpisano tłumaczenie w nowy – komunikacyjny – paradygmat nauczania. Odwoływanie się do J1 ucznia ma być podporządkowane celom komu-

¹ *Translatoryka* (ang. *Translation Studies*), inaczej nazywana także teorią tłumaczenia, teorią przekładu, przekładoznawstwem lub traduktologią, jest dziś dziedziną interdyscyplinarną, zajmującą się teorią i praktyką tłumaczeń profesjonalnych. *Translatoryka* sytuuje się poza dydaktyką językową i ma osobną literaturę (zob. Dunin-Dudkowska 100-101; Rabiej 55).

² Podstawą podejścia bilingwalnego jest uznanie J1 za czynnik integralnie związany z procesem uczenia się J2. Podejście to wykorzystuje techniki kontrastywne w celu uświadomienia uczącemu się różnic między systemami obu języków, a w rezultacie wyeliminowania błędów interferencyjnych (por. Madej 115).

nikacyjnym, czyli kierować uwagę uczącego się na funkcję tekstu i jego organizację dyskursywną (por. Janowska 44)³.

Tłumaczenie określa się ogólnie w dokumencie jako typ „działania komunikacyjnego”, nie precyzując zasad jego stosowania. Trudno nie zgodzić się z Iwoną Janowską, że tłumaczenie nie jest jedynie domeną profesjonalistów. To naturalne zachowanie komunikacyjne użytkowników różnych języków, chcących się porozumieć (47). Co więcej, jak pisze Wojciech Hofmański, „proces tworzenia komunikatu przez osobę posługującą się językiem obcym można, a nawet trzeba, uznawać za translację” (17).

2. GRUPY WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIE A PRZEKŁAD DYDAKTYCZNY

Grupy wschodniosłowiańskie (o których mowa w niniejszym tekście) są złożone przede wszystkim z Ukraińców, z mniejszym udziałem Białorusinów (średnio $\frac{1}{5}$ grupy) i incydentalną obecnością Rosjan (średnio $\frac{1}{10}$ grupy). Język ukraiński i białoruski są bardzo zbliżone do siebie, a także do polszczyzny, dzięki czemu u Ukraińców i Białorusinów występuje zjawisko interkomprensji, czyli rozumienia języka (tu: polskiego) bez konieczności jego wcześniejszego uczenia się (zob. Gębał 89-92). Interkomprensja nie występuje u Rosjan uczących się JPjO. U wszystkich natomiast dużym problemem jest gramatyczność i poprawność produkcji językowej, duży udział błędów interlingwalnych, czyli rezultatu działania interferencji międzyjęzykowej, działającej w kontakcie języków podobnych i spokrewnionych.

Według autorskich badań lapsologicznych minimum 67,5% błędów fleksyjnych i 77% błędów składniowych w języku polskim Ukraińców ma podłoże interferencyjne, czyli $\frac{3}{4}$ wszystkich błędów jest wynikiem działania transferu negatywnego z J1 (72% dla całego korpusu)⁴. Ukraińcy są bilingwalni w zakresie języka rosyjskiego, a błędy pochodzą zarówno z języka ukraińskiego, jak i rosyjskiego, podobnych zatem wyników można by się spodziewać na temat błędów gramatycznych w polszczyźnie, szczególnie

³ W ESOKJ tłumaczenie ujmowane jest jako działanie mediacyjne, obok „podsumowania” oraz „parafrazy tekstu” (ESOKJ 83). Mediacja polega, najogólniej mówiąc, na wejściu użytkownika języka w rolę pośrednika między rozmówcami, którzy nie mogą się bezpośrednio porozumieć (por. ESOKJ 83).

⁴ Wyniki pochodzą z niepublikowanej rozprawy doktorskiej (Dominika Izdebska-Długosz, *Błędy gramatyczne w pracach pisemnych studentów ukraińskojęzycznych uczących się języka polskiego jako obcego*, Uniwersytet Rzeszowski, 2018).

Białorusinów, a także Rosjan. Potwierdza to także praktyka lektorska: Ukraińcy, Białorusini i Rosjanie nie odbiegają od siebie pod względem typu i liczebności błędów gramatycznych, dodatkowo błędy te mają takie samo źródło, a zatem nie ma potrzeby różnicowania technik nauczania skoncentrowanych na walce z błędami interferencyjnymi ze względu na J1 studenta wschodniosłowiańskiego. Jedną z takich technik jest tłumaczenie dydaktyczne, które w NJO może przybierać następujące formy:

- *przekładu eksplikatywnego* (semantyzacja znaczeń, objaśnienia gramatyczne i instrukcji zadań);
- ćwiczeń translatorycznych – utrwalenie lub testowanie struktur gramatycznych;
- testu kompetencji językowych (przekład tekstów literackich i użytkowych) (por. Dunin-Dudkowska 102).

Przekład eksplikatywny to translacja, która stanowi sposób na podawanie znaczenia wyrazów (zob. Lipińska i Seretny 23). Jeśli zaś chodzi o znaczenie tekstów, mowa o *przekładzie międzyjęzykowym* (z języka na język), *wewnątrzjęzykowym* (deskrypcja w ramach tego samego języka obcego) oraz *intersemiotycznym* (tekst językowy jest przedstawiany lub kontekstualizowany za pomocą przekazów pozajęzykowych, np. obrazków, fotografii) (zob. Lipińska i Seretny 29).

W nauczaniu JPjO studentów wschodniosłowiańskich nie warto sięgać po translację jako sposób przekazywania znaczenia (przekład eksplikatywny) ze względu na występującą interkomprehensję. Co się zaś tyczy Rosjan, na poziomie początkującym znacznie lepiej jest wyjaśniać znaczenie poprzez kontekstualizację oraz przekład intersemiotyczny, choć często wystarczy użycie synonimów państwowych lub/i międzynarodowych. Na poziomach bardziej zaawansowanych warto wymagać przekładu wewnątrzjęzykowego.

Translacją powinno się natomiast posługiwać od początku nauczania tam, gdzie napotykamy na potencjalne „pułapki interferencji”, i to zarówno przy wprowadzaniu elementów systemu gramatycznego, jak i nowej leksyki (np. homonimów międzyjęzykowych).

W nauczaniu JPjO studentów ze Wschodu celem przekładu jest wspomaganie walki z interferencją międzyjęzykową i błędami interlingwalnymi. Rolę tę odgrywa najlepiej *tłumaczenie literalne* (ang. *literal translation*), inaczej *dosłowne* (ang. *word-for-word translation*) lub bliskie oryginałowi (ang. *corrected close translation*) (por. Rabiej 67-68), w którym tekst docelowy zachowuje formalne cechy tekstu źródłowego, a tłumacz stosuje się do zasad gramatycznych J2 (zob. Dunin-Dudkowska 99).

Ćwiczenia translacyjne mogą obejmować poszczególne zdania, jak i całe teksty. Najważniejsza jednak jest ich funkcja: „pozwalają [...] w pełni dostrzec brak równoległości w obrębie systemu leksykalnego, morfologicznego, a przede wszystkim składniowego znanych już lub dopiero poznawanych kodów” (Lipińska i Seretny 30-31). Istotą jest zatem sposób ich spreparowania – taki, aby zmusić uczących się do użycia konkretnych, interferujących w obu językach struktur gramatycznych. Mają to być swoiste „pułapki interferencyjne”. Dokonywanie przekładu tekstów w grupach i późniejsza dyskusja nad problemami, jakie wystąpiły w trakcie pracy, także jest bardzo przydatna. Przede wszystkim uświadamia studentom, jak działa interferencja i jak bardzo muszą być oni na nią wyczuleni – uczy ich więc koncentracji na formie językowej, namysłu oraz kształtuje umiejętności analityczne.

3. PRZEKŁAD DYDAKTYCZNY W PRAKTYCE

W roku akademickim 2018/2019 w Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie Uniwersytetu Jagiellońskiego po raz pierwszy uruchomiono zajęcia kontrastywne: część godzin zajęć poświęconych gramatyce języka polskiego przeznaczono na gramatykę kontrastywną dla wschodniosłowiańskich grup A1, A2 i B1. Zamiarem było kształtowanie kompetencji językowej studentów ze Wschodu z celowym i planowanym wykorzystaniem ich języków pierwszych⁵. Warto prześledzić pokrótce, w jaki sposób wykorzystywano przekład dydaktyczny w trakcie zajęć.

3.1 PODRĘCZNIK

Na zajęcia przygotowywano głównie autorskie materiały nauczania, a także korzystano wybiórczo z autorskiej publikacji *Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych (A1-B1)* (Izdebska-Długosz, *Po polsku bez błędu*). Główną koncepcją książki jest konfrontatywność, dryl i tłumaczenie w kształtowaniu poprawności językowej i eliminacji błędów interlingwalnych. Książka zawiera sześć rozdziałów, z których każdy jest podporządkowany innemu – wysoce interferencyjnemu – zagadnieniu gramatycznemu.

⁵ Ponieważ grupy te były mieszane – wschodniosłowiańskie, stosowano głównie przekłady z języka rosyjskiego. Język ukraiński był medium tylko w grupie homogenicznej ukraińskojęzycznej. W praktyce takie grupy zdarzają się rzadko.

Rozdziały rozpoczynają poglądowe zestawienie struktur w języku polskim i ukraińskim, tzw. organizator porównawczy (Pfeiffer 81). Na przykład rozdział I poświęcono orzecznikowi wyrażonemu przymiotnikiem i rzeczownikiem oraz konstrukcjom *być kim / pracować jako kto*. Są to struktury interferujące. Poglądowe zestawienie pozwala na uchwycenie zbieżności i różnic tożsamyh konstrukcji i uświadomienie ich sobie. Pod tabelą zaprezentowano najczęstsze błędy – dzięki temu widać ich bezpośrednie źródło.

Tab. 1. Zestawienie poglądowe struktur w języku ukraińskim i polskim
(Izdebska-Długosz, *Po polsku bez błędów* 10]

PORÓWNAJ!	
	
Вона мила. / Вона є милюю. (M/N)	Ona jest miłą. (M)
Вона мила дівчина. / Вона є милюю дівчиною. (M/N)	Ona jest miłą dziewczyną. (N)
Він милий. / Він є милим. (M/N)	On jest miły. (M)
Він програміст. / Він є програмістом. (M/N)	On jest programistą. (N)
<p>Ona jest miłą. On jest miłym. Jestem wysoką i ładną. Oni są miłymi. On pracuje programistą. Ona pracuje lekarką.</p>	

Uwaga! Kolor czarny w tabeli oznacza formy/konstrukcje językowe różniące się w obu językach, kolor zielony – podobne.

W przypadku zajęć w grupie wschodniosłowiańskiej mieszanej te zestawienia możemy wykorzystać tak, by studenci, pracując w mieszanych pod względem J1 parach, dopisali obok wersji ukraińskiej także rosyjską i białoruską, dzięki czemu uświadamiają sobie zbieżności i kontrasty językowe także w innych językach wschodniosłowiańskich, a ponadto widzą pozycję tych języków w stosunku do polszczyzny. Tego typu tłumaczenia dobrze wpisują się w zasady nauczania interkomprehensywnego, w którym działamy na podobieństwach językowych, a znane języki obce traktujemy jako potencjał do opanowania kolejnego języka obcego.

Bardzo pomocną techniką do walki z błędami interferencyjnymi jest tzw. tłumaczenie odwrotne – w książce znajdujące się na końcu każdego rozdziału. Studenci najpierw tłumaczą polski oryginał na J1, następnie zakrywają tekst źródłowy i przekładają swoje tłumaczenie na język polski. Porów-

nują swoje tłumaczenie polskie z polskim oryginałem, podkreślając wszystkie błędy gramatyczne i wpisując je do tabel, co pozwala im wyraźnie zobaczyć źródło danego błędu. Na końcu zaś – po dyskusji i analizie popełnionych błędów – układają własne zdania z problematycznymi formami.

3.2. ĆWICZENIA TRANSLACYJNE A1-B1

Translacje na wszystkich trzech poziomach A1-B1 mogą stanowić ćwiczenia wstępne, przydatne przy indukcyjnym wprowadzaniu zasad gramatycznych, dryl tłumaczeniowy przy utrwalaniu struktur, jak też ćwiczenia sprawdzające – jako jeden z końcowych etapów pracy nad danym zagadnieniem.

Tab.2. Przykład ćwiczenia translacyjnego wprowadzającego na poziomie B1

Rekcja czasowników (dopełniacz)	
Przeczytaj tekst, podkreśl czasowniki, po których występuje D. lp. i lm. i porównaj rekcję polską z rosyjską w tabeli. Podkreśl te czasowniki, które się różnią rekcją. Pracujcie w parach.	
<i>Od godziny Marek szuka swojego zadania domowego z języka niemieckiego. Potrzebuje swojego zeszytu, bo dziś nauczyciel będzie go sprawdzać. A Marek pragnie tylko dobrych ocen. Zazdrości kolegom, którzy mają piątki, bo on ma zawsze czwórki. Ostatnio zapomniał zeszytu i dostał dwójkę. A teraz nie może go znaleźć! Marek uczy się niemieckiego już 5 lat, ale jakoś nie może się dobrze nauczyć. Pilnuje swoich zadań domowych, ale często zapomina zeszytu, albo książki. Uważnie słucha nauczyciela, ale szybko zapomina jego słów. Marek boi się złych ocen i żałuje tylu zmarnowanych lat. A nauczyciel żąda dobrej nauki! Marek uczył się teraz aż od piątku do soboty. Czy znów dostanie złą ocenę z powodu braku zeszytu i zadania domowego?</i>	
Język polski	Język rosyjski
szukać+D. (szuka zadania domowego)	искать +В. (он ищет домашнее задание)

Powyższe ćwiczenie uczący się mogą wykonać bez wcześniejszego zapoznania się z tematem. Dochodzą zatem samodzielnie do wniosków na temat różnic w polskiej i rosyjskiej rekcji czasowników.

Ćwiczenia translacyjne są także ważnym elementem utrwalania danych struktur. Poniższe ćwiczenie drylowe ma za zadanie wyćwiczenie odmiennych od rosyjskich zwrotów oficjalnych w polszczyźnie. Ponadto doskonale uświadamia fakt, że jednemu zdaniu rosyjskiemu odpowiada – w zależności od tego, do kogo się zwracamy – aż sześć odmiennych polskich wypowiedzeń.

Tab.3. Przykład drylu translacyjnego na poziomie A1

<p>Zwroty oficjalne i nieoficjalne a rosyjskie wy</p> <p>Przetłumacz poniższe zdania na język polski.</p> <p>1. Как вас зовут?</p> <p>a) do kobiety (Ip.)– oficjalnie b) do mężczyzny (Ip.)– oficjalnie c) do kobiet (Im.) – oficjalnie d) do mężczyzn (Im.)– oficjalnie e) do małżeństwa (Im.) – oficjalnie f) do kolegów (Im.) – NIEOFICJALNIE</p> <p>2. Как ваша фамилия?</p> <p>a) do kobiety (Ip.)– oficjalnie b) do mężczyzny (Ip.)– oficjalnie c) do kobiet (Im.) – oficjalnie d) do mężczyzn (Im.) – oficjalnie e) do małżeństwa (Im.) – oficjalnie f) do kolegów (Im.) – NIEOFICJALNIE</p> <p>3. Откуда вы?</p> <p>a) do kobiety (Ip.)– oficjalnie b) do mężczyzny (Ip.)– oficjalnie c) do kobiet (Im.) – oficjalnie d) do mężczyzn (Im.)– oficjalnie e) do małżeństwa (Im.) – oficjalnie f) do kolegów (Im.) – NIEOFICJALNIE</p> <p>4. Где вы живете?</p> <p>a) do kobiety (Ip.)– oficjalnie b) do mężczyzny (Ip.)– oficjalnie c) do kobiet (Im.) – oficjalnie d) do mężczyzn (Im.) – oficjalnie e) do małżeństwa (Im.) – oficjalnie f) do kolegów (Im.) – NIEOFICJALNIE</p>

Translacje stanowią także znakomite ćwiczenia podsumowujące i sprawdzające. To dla studentów prawdziwe „pole minowe”, najeżone pułapkami interferencyjnymi.

Tab. 4. Przykład translacyjnego ćwiczenia sprawdzającego na poziomie A2

Tłumaczenia (odmienna rekcja czasowników)	
Przetłumacz poniższe zdania na język polski.	
1.	Я ищу свою тетю.
2.	Я часто забываю свой телефон.
3.	Я изучаю французскую литературу.
4.	Пожилая женщина сожалеет о своей молодости.
5.	Я не был в университете из-за несчастного случая.
6.	По понедельникам я слушаю классическую музыку.
7.	Магазин одежды закрыт с пятницы по понедельник.
8.	Я любил футбол с детства.
9.	Вам нужен аспирин и сироп от кашля.
10.	Я не пойду с тобой из-за отсутствия денег.

Zaprezentowane powyżej ćwiczenia translacyjne obejmują pojedyncze zdania, gdyż takie dobrze nadają się do wyćwiczenia konkretnych form i struktur. Czasem na zajęciach mogą pojawiać się tłumaczenia na poziomie pojedynczego wyrazu, jak w poniższym przykładzie gry planszowej, na odmienny rodzaj rzeczowników ukraińskich tożsamych brzmieniowo i znaczeniowo z polskimi. Jest to dobry sposób na ich wyćwiczenie, po czym można już przejść do użycia tych rzeczowników w zdaniach w formie innej niż mianownikowa.

Tab. 5. Translacyjna gra planszowa na poziom B1

1. START	2. банкнота	3. ризик	4. проблема	5. програма	6. контроль	7. шанс	8. аналіз
9. WRACASZ NA START	10. бар'єр	11. система	12. парад	13. прогноз	14. студія	15. центр	16. ціль
17. територія	18. клас	19. гібрид	20. WRACASZ NA POLE 15.	21. посмішка	22. цитата	23. мінімум	24. вітамін
25. родзинка	26. схема	27. контроль	28. сніданок	29. цукерка	30. каска	31. простір	32. тераса META

3.3. WARSZTATY TRANSLACYJNE

Bez wątpienia najtrudniejsze dla studentów są tłumaczenia całych tekstów. Wymagają one nie tylko znajomości wielu gramatycznych form i kon-

strukcji, ale także sprawności tekstotwórczej, umiejętności przekazania globalnego sensu tłumaczonego tekstu, intencji nadawcy. Ze względu na stopień trudności warsztatami translacyjnymi zakończono kontrastywną naukę polskiej gramatyki w grupach wschodniosłowiańskich A2 i B1. Warsztaty miały charakter eksperymentalny i motywacyjny: pozwalały studentom sprawdzić się w roli „prawdziwych” tłumaczy.

Studenci pracowali w parach nad około trzystronicowymi fragmentami tekstu (identycznymi dla A2 i B1). Czas pracy wynosił 1,5 h. Ukończenie tłumaczenia całego otrzymanego tekstu nie było warunkiem wykonania zadania. Tekstem do tłumaczenia była transkrypcja wywiadu udzielonego ankierom przez Ukrainkę w języku rosyjskim, tematyka: życie na Ukrainie od czasu rozpadu ZSRR do dziś. W trakcie tłumaczenia studenci mogli korzystać ze wszystkich pomocy, z których korzystaliby, gdyby dokonywali go w swoich domach. Chciano w ten sposób ustalić również, jakie strategie tłumaczeniowe ujawnią się w razie natrafienia na problemy. Lektor nie pomagał studentom w żaden sposób, a jedynie obserwował ich pracę i notował ich spostrzeżenia, dyskusje w parach, konotował uruchomione programy tłumaczeniowe i użyte słowniki. Na zakończenie prosił pary o ich obserwacje, ocenę własnej pracy, a także o ocenę stopnia trudności tekstu w skali 0-10.

Warsztaty wyzwołyły w studentach dużą energię i zapał. Cel motywacyjny został więc osiągnięty. Grupa A2 określiła średnią trudność tekstu na 9 punktów, a grupa B1 – na 6. Grupa B1 tłumaczyła znacznie wolniej niż grupa A2 (oddała średnio pół strony tekstu mniej). Grupa B1 aktywnie negocjowała w parach formy gramatyczne oraz znaczenie wyrazów, dyskutowała nad rzędem poszczególnych czasowników, starała się przypomnieć sobie jak najwięcej przykładów z zajęć; sporadycznie korzystała z tłumacza internetowego. Podobne strategie uruchomiły się w grupie A2, z tym że namysł nad poszczególnymi formami był znacznie mniejszy (stąd i większa szybkość tłumaczenia). W obu grupach oceniono akt tłumaczenia jako zadanie trudne, wymagające nieustannego namysłu, dużej koncentracji, konieczności porównywania w obu językach zarówno konstrukcji wyższego rzędu (wypowiedzenia złożone), jak i poszukiwania ekwiwalencji pojedynczych wyrazów. Obie grupy popełniły w swych tłumaczeniach wiele błędów gramatycznych, przy czym w grupie B1 znaczenie tekstów było zrozumiałe, w grupie zaś A2 część tekstów zawierała fragmenty niezrozumiałe⁶. Po zakończeniu warsztatów studenci otrzymali poprawne tłumaczenie swoich tekstów i mieli za

⁶ Analiza jakościowa i ilościowa popełnionych w tych samych fragmentach błędów z poziomu A2 i B1 to temat na dokładniejszą analizę i odrębny tekst.

zadanie porównać je z własnym tłumaczeniem poprawionym uprzednio przez lektora (podkreślenie błędów). Kolejnym istotnym etapem była dyskusja nad błędami i ich źródłem.

WNIOSKI

Tłumaczenie dydaktyczne jest techniką, która sprawdza się w nauczaniu JPjO grup wschodniosłowiańskich: pozwala im na obserwację zbieżności i kontrastów J1 i J2, pokazuje źródła błędów, uwrażliwia na potencjalne pułapki interferencyjne, a także – co nie mniej ważne – podnosi motywację do dalszego doskonalenia językowego, uświadamia obszary, które wymagają jeszcze pracy. Analiza kontrastywna dokonywana na zajęciach z JPjO pozwala na przyglądanie się organizacji dwóch systemów językowych i na samodzielne wyciąganie wniosków. Dorośli uczący się potrzebują wiedzy o mechanizmie językowym (*langue*), a nie jedynie przykładów użycia języka (*parole*).

Walka z błędami międzyjęzykowymi osób dorosłych uczących się polszczyzny może się dokonywać wyłącznie przy udziale pełnej świadomości uczącego się (podejście kognitywne). Nie powinno się liczyć na to, że sam fakt akwizycji języka w polskojęzycznym środowisku z czasem doprowadzi do korekty błędów – tak się nie stanie, gdyż popełniający błędy transferowe nie odróżniają ich od słyszanych form poprawnych.

BIBLIOGRAFIA

- Dunin-Dudkowska, Anna. „Tłumaczenie profesjonalne i dydaktyczne a glottodydaktyka”. *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, red. Anna Seretny i Ewa Lipińska, Księgarnia Akademicka, 2016, ss. 95-112.
- ESOKJ – *Europejski system opisu kształcenia językowego. Uczenie się, nauczanie, ocenianie*. Tłum. Waldemar Martyniuk, Council of Europe, 2003.
- Gębał, Przemysław E. „Interkomprehensja, strategie mediacyjne i nauczanie języków obcych”. *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, red. Anna Seretny i Ewa Lipińska, Księgarnia Akademicka, 2016, ss. 77-93.
- Hofmański, Wojciech. *Transfer ujemny a kompetencja językowa: Język polski w nauczaniu Słowian*. Wydawnictwo Karolinum, 2014.
- Izdebska-Długosz, Dominika. „Plany życiowe młodych Ukraińców rozpoczynających studia w Polsce”. *Youth Policy: Problems and Prospects. Молодіжна політика: проблеми та перспективи*, vol. 6, 2015, ss. 228-238.

- . „Dlaczego Polska? Motywy wyboru studiów w Polsce u młodzieży ukraińskiej – perspektywa porównawcza”. *Ukraina – Polska: doświadczenia oraz perspektywy strategicznego partnerstwa*, t. 2, red. Roman Kordonski, Oleksandra Kordonska i Łukasz Muszyński, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki, 2017, ss. 63-74.
- . *Po polsku bez błędu: Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych (A1-B1)*. Stowarzyszenie Społeczno-Ekonomiczne ABSOLWENT, 2017.
- Janowska, Iwona. „Od metody gramatyczno-tłumaczeniowej do mediacji językowej”. *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, red. Anna Seretny i Ewa Lipińska, Księgarnia Akademicka, 2016, ss. 37-53.
- Kaczmarek, Stanisław P. *Wstęp do bilingwalnego ujęcia nauki języka obcego*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1988.
- Madej, Paweł D. „Tłumaczenie bezpośrednie jako metoda nauki języka obcego”. *V Międzynarodowa Konferencja Edukacyjna: Języki obce w kontekście współczesnych wyzwań i perspektyw. Ustroń, 2009*. Politechnika Śląska (Gliwice). Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych, 2009, ss. 113-119.
- Pfeiffer, Waldemar. *Nauka języków obcych: Od praktyki do praktyki*. Wagros, 2001.
- Rabiej, Agnieszka. „Znalezione w przekładzie: rola języka pierwszego w nauczaniu języka obcego/drugiego”. *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, red. Anna Seretny i Ewa Lipińska, Księgarnia Akademicka, 2016, ss. 55-75.
- Seretny, Anna, i Ewa Lipińska. „Tłumaczenie w nauczaniu/uczeniu się języka obcego – od słowa do tekstu”. *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, red. Anna Seretny i Ewa Lipińska, Księgarnia Akademicka, 2016, ss. 23-35.
- Seretny, Anna. „W pułapce interkomprehensywnej komunikatywności”. *Polonistyka w XXI wieku: między lokalnym a globalnym*, red. Ała Krawczuk i Iryna Bundza, Firma „INKOS”, 2018, ss. 291-303.
- „Studenci zagraniczni w Polsce 2017”. *Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”*. <http://www.info.studyninpoland.pl/publikacje>. Dostęp 11.04.2019.

PRAKTYKA PRZEKŁADU
W DYDAKTYCE GRAMATYKI JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO
W GRUPACH UKRAIŃSKICH (WSCHODNIOŚLÓWIAŃSKICH)

Streszczenie

W tekście rozważa się zarówno teoretyczne ustalenia dotyczące techniki przekładu dydaktycznego w nauczaniu języków obcych, jak i praktykę translacyjną uczących się języka polskiego jako obcego studentów z pierwszymi językami wschodniosłowiańskimi. Specyfika grup wschodniosłowiańskich zasadza się na problemach z poprawnością realizacją komunikatów w polszczyźnie. Duży udział gramatycznych błędów interlingwalnych skłania do stosowania w tych grupach tłumaczeń w obu kierunkach, na poziomie zarówno wyrazu, zdania, jak i tekstu. Ćwiczenia translacyjne nadają się do walki z błędami międzyjęzykowymi poprzez obserwację kontrastów i zbieżności form i struktur J1 i J2, znajdowanie źródeł błędów, motywowanie do dalszego doskonalenia językowego. W artykule przedstawia się przykłady ćwiczeń translacyjnych: wprowadzających, utrwalających oraz sprawdzających.

Słowa kluczowe: przekład dydaktyczny; gramatyka języka polskiego; grupy wschodniosłowiańskie.

THE PRACTICE OF TRANSLATION
IN THE TEACHING OF POLISH GRAMMAR
TO UKRAINIANS (AN EAST SLAVIC GROUP)
IN POLISH LANGUAGE CLASSES

S u m m a r y

In this article, both the theoretical assumptions regarding the technique of didactic translation in teaching foreign languages and the translation practice of students learning Polish as a foreign language, and whose own first language also belongs to the East Slavic group, are discussed. The specificity of the East Slavic groups is based on particular problems with accuracy while communicating in Polish. The large number of interlingual grammatical errors in these groups has prompted the use of translation exercises in both directions, at the level of the word, the sentence, as well as the whole text. Such exercises are suitable for dealing with interlingual errors by means of the observation of contrasts and analogies of forms and structures in both the source language and the target language, thus motivating further mastery of the language. In this article, examples of such translation exercises – introductory, consolidatory and testing – are presented.

Key words: didactic translation; Polish grammar; East Slavic group.